

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘
พระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์มั่น

สมัยพุทธกาล พระท่านชอบเที่ยวอยู่ตามป่า หาความสงบอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้รับพระโอวาทจากพระพุทธเจ้าแล้ว ต่างท่านก็แสวงหาที่วิเวกสงบอันเป็นที่เหมาะสมแก่การประกอบความเพียรโดยความสะดวก กิริยาความเคลื่อนไหวภายในภายนอกของท่านเป็นที่น่าเลื่อมใสยิ่งทุกอาการ เป็นผู้มุ่งหน้าต่อการอบรมศึกษาเพื่ออรรถเพื่อธรรม แม้จะคิดทางใจก็คิดเพื่อถอดถอนกิเลสอาสวะ จะพูดออกมาทางวาจาเกี่ยวกับการสนทนาปราศรัยซึ่งกันและกัน ก็มีสัลเลขธรรมเป็นเส้นบรรทัด เพื่อตัดกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปตามแนวแห่งสัลเลขธรรมนั้น ๆ คำว่า สัลเลขธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องชักพอกกาย วาจา ใจ ให้สะอาดผ่องใสเป็นลำดับ รวมแล้วมีอยู่ ๑๐ ข้อด้วยกัน คือ

อัปปิัจจตา ความเป็นผู้มักน้อยในปัจจุบันเครื่องอาศัยของพระ เช่นเดียวกับนกที่มีเพียงปีกกับหางของมันเท่านั้น จะบินไปมาทางไหนก็สะดวกฉะนั้น นักบวชผู้มีอัปปิัจจตาธรรมภายในใจ แม้สิ่งอาศัยจะมีมากก็ยินดีเพียงเล็กน้อย พอดีกับอภัยอาศัยและเพศสมณะ ซึ่งเป็นเพศที่ไม่พะรุงพะรังด้วยการแบกหามและหอบหิ้ว ทั้งไม่เป็นการห่วงหน้าห่วงหลังในการไปการมาและการเก็บรักษา สมกับเป็นเพศที่อาศัยชาวโลกเป็นอยู่ โดยความเป็นผู้เลี้ยงง่ายและเป็นผู้เบากายเบาใจทั้งตนและผู้บำรุง

สันโดษ เป็นธรรมขัดเกลากิเลสรองลำดับกันลงมา คือความยินดีตามมีตามเกิดแห่งปัจจัยสี่ คือยินดีเท่าที่เกิดมี และเหมาะสมกับฐานะ และเพศของสมณะจะบริโภคใช้สอย ไม่ก่อความกังวลใส่ตนเอง และผู้ให้ความสนับสนุนให้มากไป จนเกิดความหนักใจแก่ผู้อุปถัมภ์ดูแล

อสังสัคคณิกา เป็นผู้ไม่ชอบคลุกคลี มีนิสัยชอบอยู่โดยลำพังตามกาลอันควร ไม่ชอบมั่วสุมกับหมู่ชนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตโดยไม่เลือกกาล ชอบปลีกตนอยู่คนเดียวเป็นปกตินิสัย ทั้งกลางวัน กลางคืน เป็นผู้ ๆ เดียวในอริยาบถทั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ไม่ชอบคลุกคลีทั้งทางกาย และพยายามไม่ให้คลุกคลีกับอารมณ์ทั้งทางใจ ชอบฝึกตนให้อยู่โดดเดี่ยวและกล้าหาญต่อความเพียร

ปวิเวกกตา ชอบแสวงหาความสงบวิเวกอยู่ตลอดเวลา แสวงหาที่หลบซ่อนเพื่อความเพียรในสถานที่ไม่พลุกพล่านด้วยฝูงชน เช่น รมไม้ ชายเขา ในป่า ในถ้ำ เป็นต้น

บำเพ็ญตนอยู่ในที่เช่นนั้น เพื่อความสัจทางใจอันเป็นจุดสำคัญของธรรมทุกประเภทสถิตอยู่ มีความสนใจอย่างแรงกล้าในสมาธิ คือความเยือกเย็นและมั่นคงภายในใจ มีความระมัดระวังไม่ให้คลุกเคล้ากับอารมณ์ที่เคยเป็นข้าศึกต่อตน

วิริยารัมภะ ปราศจากความเพียรไม่ขาดวรรคขาดตอน มีความเพียรเป็นเพื่อนสอง จะก้าวไปและถอยกลับ เหลือบซ้ายมองขวา มีสติคอยระวังใจอยู่ตลอดเวลา ไม่ให้มีทางรั่วไหลเข้ามาแห่งกิเลสเครื่องโสมมต่าง ๆ การเห็น การได้ยิน และการรับสัมผัสจากสิ่งต่าง ๆ มีสติปัญญาคอยกั้นกรองอยู่เสมอ มีใจมุ่งหวังต่อธรรมอย่างแรงกล้าทั้งด้านศีลสมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็นธรรมสุดสิ้นแห่งกิเลสอาสวะ และกองทุกข์ทั้งหมด เช่นเดียวกับน้ำไหลลงสู่ช่องเดียวย่อมมีกำลังแรงจะนั้น

เมื่อมีข้อข้องใจเกิดขึ้นในด้านปฏิบัติ ก็เข้าเฝ้าและทูลถามสมเด็จพระผู้มีพระภาคให้ทรงเมตตาสั่งสอน พอได้รับความแจ่มแจ้งจากพระโอวาทแล้ว ก็ทูลลาเข้าหาที่สงัดวิเวกตามเดิม ประกอบความพากเพียรติดต่อกันเป็นลำดับ โดยไม่กำหนดว่ากลางวัน กลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน เว้นแต่หลับเท่านั้น เป็นผู้ที่มีสติกับจิตติดต่อกับความเพียรตลอดสายไม่ขาดวรรคขาดตอน ถ้ามีข้อข้องใจเกิดขึ้นจากการภาวนา ก็เข้าไปทูลถามพระพุทธรเจ้าทุกครั้งที่สงสัย ขอให้โปรดธรรมานุเคราะห์ และได้รับความเข้าใจเป็นลำดับ ศीलก็เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ สมาธิก็นับวันก้าวขึ้นสู่ความสงบเยือกเย็นเป็นชั้น ๆ

ปัญญาก็ทำการพิจารณาอยู่เสมอ ตามสถานที่และโอกาสอันควร มีความฉลาดรอบรู้ในเรื่องของตัวที่แสดงอยู่ภายในใจตลอดเวลา พร้อมกับสิ่งแวดล้อมที่มาเกี่ยวข้องกับใจ ให้เป็นความรู้ลึกซึ้งชนิดใดชนิดหนึ่งขึ้นมา ปัญญาจะวิพากษ์วิจารณ์ไปตามสภาพของสิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับสัมผัสและสิ่งที่รับสัมผัส คือใจ ตลอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสนั้น ๆ ว่าจะเป็นไปได้ในทางดีหรือชั่ว เป็นไปในทางถอดถอนหรือสั่งสมกิเลสขึ้นพอกพูนใจ สติปัญญาตามสอดส่องมองดูโดยรอบคอบ ใจที่ได้รับการระวังรักษาอยู่รอบด้าน ย่อมมีความปลอดภัยจากอารมณ์เครื่องรังควาน และนับวันเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นระยะ ๆ ไม่มีวันเสื่อมถอย จนมีปรีชาสามารถบรรลุมรรค ผล นิพพาน และปรากฏนามว่า สาวกอรหันต์อันเป็นสรณะที่สามของโลกขึ้นมาอย่างเปิดเผย

ทั้งนี้ โปรดสังเกตดูสถานที่อยู่และวิธีดำเนินของท่านที่เดินตามร่องรอยของพระศาสดาพาดำเนินมา สิ่งสำเร็จรูปขึ้นมาจึงเป็นความบริสุทธิ์เช่นเดียวกับองค์ศาสดา จิตที่ได้รับการบำรุงรักษาด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรโดยถูกต้อง ย่อมจะเป็นไปเพื่อความเยือกเย็นแก่ตนเป็นลำดับ และยังมีอุปายวิธีแก้ไขกิเลสบาปธรรมที่เคยเป็นข้าศึก

แก้ใจออกได้เป็นตอน ๆ กิเลสค่อยหมดหนทางสั่งสมตนเองเข้ามาเป็นลำดับ เพราะอำนาจของสติปัญญาที่กำลังต้านทานพอ จนสามารถหยั่งทราบฐานที่เกิดที่อยู่ของกิเลส อาสวะโดยตลอดทั่วถึง พร้อมทั้งการถอดถอนให้สิ้นสุดลงได้โดยสิ้นเชิง ไม่ว่าใจของสาวก และใจของท่านของเรามีทางเป็นไปได้ในทำนองเดียวกัน

วันนี้ได้อธิบายเรื่องของพระพุทธเจ้าและสาวก ซึ่งเป็นองค์แห่งสรณะอันประเสริฐของพวกเรา โปรดน้อมเข้ามาพิจารณาว่า เหตุใดพระพุทธเจ้ากับสาวกท่านจึงมีความแตกต่างจากพวกเรา แปรกต่างเพราะเหตุใด ทั้งนี้เพราะข้อปฏิบัติและความสนใจ ธรรมเป็นความสม่ำเสมอ ไม่เคยลำเอียงต่อผู้ใดตลอดมาจนบัดนี้ เมื่อการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรม ผลที่จะพึงได้รับก็เป็นความเสมอภาคไปตามเหตุ เพราะเหตุกับผลในหลักธรรมของพระพุทธเจ้าไม่เคยขัดแย้งกัน ฉะนั้นจึงมีนามว่ามัชฌิมา

ครั้งพุทธกาล ท่านดำเนินถูกต้องตามหลักมัชฌิมา ผลที่ปรากฏจึงรู้สึกว่าเป็นที่เจริญใจ ทั้งท่านผู้ได้รับผล ทั้งพวกเราผู้ได้ยินได้ฟังตามประวัติของท่านตลอดมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ท่านที่มีความสนใจต่อหลักธรรม น้อมนำเอาการดำเนินและวิธีดำเนินของท่านมาปฏิบัติ ย่อมเป็นเหมือนตามเสด็จท่านอย่างใกล้ชิดติดกับองค์ของศาสดา ท่านถึงไหนเราก็พลอยถึงนั้นไปด้วย เพราะธรรมกับศาสดาเป็นอันเดียวกัน ไม่มีการแยกแยะไว้เลย ตรงกับบทธรรมว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา

สมัยปัจจุบันครูอาจารย์ที่ท่านปฏิบัติดีจนปรากฏชื่อลือนามก็มี ๒ องค์ คือพระอาจารย์เสาร์ และพระอาจารย์มั่น แต่เวลานี้ท่านมรณภาพเสียแล้ว พระอาจารย์ทั้งสององค์นี้ ปรากฏว่าเป็นผู้เด็ดเดี่ยวอาจหาญในทางความเพียรมาก จนปรากฏเป็นคติตัวอย่างแก่บรรดาศิษย์รุ่นหลังได้ถือปฏิบัติอันดีตลอดมา ท่านพระอาจารย์ทั้งสองนี้ชอบแสวงหาที่สงัดวิเวก แต่เริ่มอุปสมบทตลอดมาจนถึงวาระสุดท้ายไม่เคยลดละ ผลความดีของท่านที่บำเพ็ญมาจึงแสดงออกให้โลกได้ทราบกิตติศัพท์กิตติคุณฟุ้งขจรไปทุกหนทุกแห่ง ว่าท่านพระอาจารย์เสาร์ และท่านพระอาจารย์มั่นเป็นพระสำคัญ ทั้งด้านปฏิบัติและความรู้ภายในใจ คุณสมบัติทั้งนี้ฟุ้งขจรมาให้ประชาชนได้ยินทั่วถึงกันในสมัยปัจจุบัน

เฉพาะองค์ของท่านพระอาจารย์มั่น ตามที่ได้ไปศึกษาอบรม และอาศัยอยู่กับท่านตามกาลอันควร รู้สึกว่าปฏิบัติและความรู้ทางภายในของท่านเป็นที่น่าเลื่อมใสยิ่งนัก สมกับท่านเป็นผู้ปรากฏชื่อลือนามในที่ทั่ว ๆ ไป ในความรู้สึกที่ไปเกี่ยวข้องกับท่านว่า ไม่มีอะไรจะสงสัยว่า ท่านอาจจะยังตกค้างอยู่ในภพใดภพหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร เช่นเดียวกับสัตว์และสามัญชนทั่ว ๆ ไป เพราะปฏิบัติที่ท่านปฏิบัติมา

และความรู้ที่เกิดจากปฏิบัติท่านนั้น ท่านไม่เคยปิดบังบรรดาศิษย์ผู้ไปอบรมศึกษาในวง ไกลชิด ยังเมตตาเปิดเผยให้ฟังอย่างถึงใจ ไม่มีวันลบลื่อนและจิตจาง ทั้งนี้เพื่อเป็นการ กระตุ้นเตือนใจบรรดาศิษย์ให้มีความอึดเฝือกในผลที่ท่านได้รับและแสดงให้เห็น แล้วนำมาเป็นเครื่องเชิดชูใจเพื่อจะได้บำเพ็ญตามด้วยความขยันหมั่นเพียร เพื่อผลจะพึงได้รับ จะเป็นอย่างท่านบ้าง หรืออย่างน้อยก็เป็นคนประเภทศิษย์มีครู

พระอาจารย์ทั้งสองนี้รู้สึกที่ท่านชอบในความสงัดวิเวกประจำนิสัย ไม่ค่อยจะไป เกี่ยวข้องกับใคร ๆ แม้กับพระท่านก็ไม่ทำความเกี่ยวข้องและสนใจเท่าไรนัก คงจะคิดว่าการสั่งสอนก็เป็นภาระหนัก และเป็นความกังวล ผู้รับฟังจะปฏิบัติตามก็คงจะเป็นความ ลำบาก ไม่กล้าทำตามท่านได้ แต่กิตติศัพท์กิตติคุณฟังขจรออกมาจากความดีเด่นของท่าน ในเวลานั้น เป็นเหตุให้ทั้งพระและประชาชนมีความสนใจใคร่ต่อการอบรมศึกษากับท่าน อย่างใกล้ชิด จึงต่างก็ไปอบรมศึกษาและขออยู่อาศัยกับท่าน ประกอบกับท่านผู้มีธรรม ขนาดนั้นแล้วก็ย่อมปราศจากความเมตตาไม่ได้ จำต้องเมตตาสั่งสอนตามภูมิสติปัญญา ความสามารถของผู้ไปศึกษาบำเพ็ญด้วย

จากนั้นมาท่านพระอาจารย์เสาร์และท่านพระอาจารย์มั่น รู้สึกจะเป็นแหล่งใหญ่ของ บรรดาศิษย์ทั้งพระ และประชาชนในภาคอีสานและภาคอื่น ๆ ที่เข้าไปขออาศัยและศึกษา อบรมกับท่าน เพราะภูมิลำเนาเดิมของท่านพระอาจารย์ทั้งสองอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ปรากฏว่าท่านพระอาจารย์ทั้งสองนี้มีลูกศิษย์มากมาย ทั้งนักบวชและประชาชนในภาค ต่าง ๆ เมื่อถึงมรณกาลของท่านก็ไม่ทิ้งสวดตายของนักปฏิบัติ วาดภาพอันดีเด่นไว้แก่หู แก่ ตาของบรรดาศิษย์ผู้เข้าใกล้ชิดในเวลานั้นอย่างเปิดเผย คือขณะจะมรณภาพก็เป็นไปด้วย ความสงบเรียบร้อยเป็นที่น่าเลื่อมใสยิ่งนัก

ท่านพระอาจารย์เสาร์พอมรณกาลจวนตัวเข้ามาจริง ๆ ท่านตั้งใจจะมรณภาพที่ นครจำปาศักดิ์ ซึ่งเวลานั้นเป็นของฝรั่งเศส แต่บรรดาลูกศิษย์ทั้งพระ และประชาชน จำนวนมาก ต่างก็ขออาราธนาขอร้องท่านให้กลับมามรณภาพที่ฝั่งไทยเรา เมื่อคณะลูกศิษย์ ที่มีจำนวนมากอาราธนาวิงวอน ท่านทนไม่ไหวท่านจำต้องรับคำ การทอดอาลัยในชีวิตซึ่ง ปลงใจจะปล่อยวางสังขารลงที่นครจำปาศักดิ์ก็ได้ถอดถอนล้มเลิกไป จำต้องปฏิบัติตาม ความเห็นและเจตนาหวังดีของคนหมู่มา ยอมรับปากคำ และเตรียมลงเรือข้ามฝั่งลำ แม่น้ำโขงมาฝั่งไทยเรา พอมาถึงทำวัดศิริอำมาตย์ จังหวัดอุบลราชธานี เขาก็อาราธนาท่าน ขึ้นบนแคร่ แล้วหามท่านขึ้นไปสู่วัดนั้น พอก้าวขึ้นสู่วัดและปลงท่านลงที่ลานวัดเท่านั้น เขา กราบเรียนท่านว่า “บัดนี้มาถึงวัดศิริอำมาตย์ในเขตเมืองไทยเราแล้ว ท่านอาจารย์”

เวลานั้นท่านนอนหลับตาและพยายามพยุงธาตุชั้นธของท่านมาตลอดทาง ท่านก็ลืมตาขึ้นแล้วถามว่า “ถึงสถานที่แล้วหรือ?” เขาก็กราบเรียนถวายท่านว่า “ถึงที่แล้วครับ” ท่านก็พูดขึ้นมาว่า “ถ้าเช่นนั้นจงพยุงผมลุกขึ้นนั่ง ผมจะกราบพระ” พอเขาพยุงท่านลุกขึ้นนั่งแล้ว ท่านก็ก้มกราบพระสามครั้ง พอจบครั้งที่สามแล้วเท่านั้น ท่านก็สิ้นในขณะนั้นเอง ไม่อยู่เป็นเวลานาน ขณะที่ท่านจะสิ้นก็สิ้นด้วยความสงบเรียบร้อย และมีท่าทางอันองอาจกล้าหาญต่อมรณภัย มีลักษณะเหมือนม้าอาชาไนย ไม่มีความหวั่นไหวต่อความตาย ซึ่งสัตว์โลกทั้งหลายกลัวกันยิ่งนัก แต่ท่านที่ปฏิบัติจนรู้ถึงหลักความจริงแล้ว ย่อมถือเป็นคติธรรมดว่า มาแล้วต้องไปเกิดแล้วต้องตาย จะให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ เพราะสติปัญญาที่ฝึกหัดอบรมมาจากหลักธรรมทุกแขนง ก็ฝึกหัดอบรมมาเพื่อรู้ตามหลักความจริงที่มีอยู่กับตัว ก็เมื่อการไป การมา การเกิด การตาย เป็นหลักความจริงประจำตัวแล้ว ต้องยอมรับหลักการด้วยปัญญาอันเป็นหลักความจริงฝ่ายพิสุจน์เช่นเดียวกัน

เพราะฉะนั้น ท่านที่เรียนและปฏิบัติรู้ถึงขั้นนั้นแล้ว จึงไม่มีความหวั่นไหวต่อการไป การมา การเกิด การตาย การสลายพลัดพรากจากสัตว์และสังขารทั้งของท่าน และของผู้อื่น จึงสมนามว่า เรียนและปฏิบัติเพื่อสุคติ ทั้งเป็นคติตัวอย่างอันดีแก่คนรุ่นหลังตลอดมาจนบัดนี้ นี่เป็นประวัติของท่านพระอาจารย์เสาร์ ที่วาดภาพอันดีและชัดเจนไว้แก่พวกเราเพื่อยึดเป็นคติเครื่องสอนตนต่อไป ไม่อยากให้เป็นทำนองว่าเวลามามีความขี้มึน แต่เวลาไปมีความเศร้าโศก

ส่วนท่านพระอาจารย์มั่น ในเวลาต่อมาตอนท่านเริ่มป่วย จำได้แต่เพียงว่า เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นวันท่านเริ่มป่วย ท่านเล่าให้ฟังตอนไปเที่ยวกลับมากราบนมัสการท่าน ท่านเริ่มป่วยคราวนี้ไม่เหมือนกับคราวใด ๆ ซึ่งแต่ก่อนเวลาท่านป่วย ถ้ามีผู้นำยาไปถวายท่าน ท่านก็ฉินให้บ้าง มาคราวนี้ท่านห้ามการฉินยาโดยประการทั้งปวง แต่ขึ้นเริ่มแรกป่วย โดยให้เหตุผลว่า “การป่วยคราวนี้ไม่มีหวังได้รับประโยชน์อะไรจากยา เช่นเดียวกับต้นไม้ที่ตายยืนต้นอยู่เท่านั้น ใครจะมารดน้ำพรวนดิน ทะนุบำรุงเต็มสติกำลังความสามารถ ต้นไม้นั้นจะไม่มีวันกลับมาผลิตดอกออกผลใบและแสดงผลต่อไปอีกได้เลย เพียงสักว่า ยืนยืนต้นอยู่เท่านั้น ไม่แน่ว่าจะล้มลงจมดินวันใด

ธาตุชั้นธที่แก่ชราภาพขนาดนี้แล้ว ย่อมมีลักษณะเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น หลุกยา จึงไม่เป็นผลอะไรกับโรคประเภที่ที่เขาเรียกว่า โรคคนแก่” ท่านว่า แม้ท่านจะห้ามยามิให้นำมาเกี่ยวข้องกับท่าน แต่ก็ทนต่อคนหมุ่มมากไม่ไหว คนนั้นก็ให้ท่านฉินยานั้น คนนี้ก็ให้ท่านฉินยานี้ คนนั้นจะฉิน คนนั้นจะให้ฉิน หนักเข้าท่านก็จำต้องปล่อยตามเรื่อง มีคนมา

กราบเรียนถามเรื่องยาถูกกับโรคของท่านหรือไม่ ท่านก็นิ่งไม่ตอบโดยประการทั้งปวง เมื่ออาการของท่านหนักจนตัวเข้าจริง ๆ ท่านก็บอกกับคณะลูกศิษย์ทั้งพระและญาติโยมว่า “จะให้ผมตายในวัดป่าหนองผืนนี้ไม่ได้ เพราะผมจะตายเพียงคนเดียว แต่ว่าสัตว์ที่ตายตามเพราะผมเป็นเหตุจะมีจำนวนมากมาย เพราะฉะนั้น ขอให้ผมออกจากที่นี่ไปจังหวัดสกลนคร เพื่อให้ภัยแก่สัตว์ซึ่งมีจำนวนมาก อย่าให้เขาพลอยทุกข์และตายไปด้วยเลย ที่โน้นเขามีตลาดซึ่งมีการซื้อขายกันอยู่แล้ว ไม่มีทางเสียหาย ซึ่งเนื่องจากการตายของผม”

พอท่านพูดและให้เหตุผลอย่างนั้น ทุกคนต้องยอมทำตามความเห็นของท่าน จึงเตรียมแคร่ที่นอนมาถวาย และอาราธนานิมนต์ท่านขึ้นนอนบนแคร่ แล้วพร้อมกันหามท่านออกไปในวันรุ่งขึ้น พอมาถึงวัดป่าบ้านภู อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนครแล้ว ก็พาท่านพักแรมคีนอยู่ที่นั่นหลายคืน ท่านก็คอยเตือนเสมอว่า “ทำไมพาผมมาพักค้างคีนที่นี่ล่ะ ผมเคยบอกแล้วว่าจะไปจังหวัดสกลนคร ก็ที่นี่ไม่ใช่สกลนคร” ท่านว่า เมื่อจวนตัวเข้าจริง ๆ ในสามคืนสุดท้าย ท่านไม่ค่อยจะพักผ่อน แต่คอยเตือนให้รับพาท่านไปสกลนครเสมอ เฉพาะคืนสุดท้าย ไม่เพียงแต่ไม่หลับนอนเท่านั้น ยังต้องบังคับว่า “ให้รับพาผมไปสกลนครในคืนวันนี้จึงได้ อย่าขึ้นเอาผมไว้ที่นี่เป็นอันขาด” ท่านพูดย้ำแล้วย้ำเล่าอยู่ท่านอนนั้น แม้ที่สุดท่านจะนั่งภาวนา ท่านก็สั่งว่า “ให้หันหน้าผมไปทางจังหวัดสกลนคร”

ที่ท่านสั่งเช่นนั้นเข้าใจว่าเพื่อให้เป็นปัญหาอันสำคัญแก่คณะลูกศิษย์ จะได้ขบคิดถึงคำพูดและอาการที่ท่านทำอย่างนั้นว่า มีความหมายแค่ไหนและอย่างไรบ้าง พอตื่นเช้าจะเป็นเพราะเหตุไรก็สันนิษฐานยาก เผิดูชาวจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านพร้อมกันอาราธนาต์มารับท่าน ๓ คัน แล้วอาราธนานิมนต์ให้ท่านไปจังหวัดสกลนคร ท่านก็เมตตารับทันที เพราะท่านเตรียมจะไปอยู่แล้ว ก่อนจะขึ้นรถยนต์ หมอได้ไปฉีดยานอนหลับให้ท่าน จากนั้นท่านก็นอนหลับไปตลอดทางจนถึงวัดสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร เวลา ๑.๐๐ น. ท่านก็เริ่มตื่น พอตื่นจากหลับแล้ว จากนั้นท่านก็เริ่มทำหน้าที่เตรียมลา **ภารา** **ทเว** **ปญจกขุธา** ชั้นห้าเป็นภาระหนัก จะมรณภาพ จนถึง ๒.๒๓ นาฬิกาก็เป็นวาระสุดท้าย

ก่อนหน้านี้ประมาณสองชั่วโมงเศษ ท่านนอนท่าตะแคงข้างขวา แต่เห็นว่าท่านจะเหนื่อยมากเพราะนอนท่านี่มานาน จึงพากันเอาหมอนที่หนุนอยู่หลังท่านถอยออก เลยกลายเป็นท่านอนหงายไป พอท่านทราบก็พยายามขยับตัวหมุนกลับ จะนอนท่าตะแคงข้าง

ขวาทตามเดิม พระเถระผู้ใหญ่ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านก็พยายามเอาหมอนหนุนหลังท่านเข้าไปอีก ท่านเองก็พยายามขยับ ๆ เช่นเดียวกัน เมื่อเห็นอาการของท่านอ่อนเพลียมาก และหมดเรี่ยวแรงก็เลยหยุดไว้แค่นั้น ดังนั้นการนอนของท่านจะว่านอนหงายก็ไม่ใช้ จะว่านอนตะแคงข้างขวาก็ไม่เชิง เป็นอาการเพียงเอียง ๆ อยู่เท่านั้น ทั้งเวลาของท่านก็จวนเข้ามาทุกที บรรดาศิษย์ก็ไม่กล้าแตะต้องกายท่านอีก จึงปล่อยท่านไว้ตามสภาพ คือท่านนอนท่าเอียง ๆ จนถึงเวลา ซึ่งเป็นความสงบอยู่ตลอดเวลา

ในวาระสุดท้ายนี้ต่างก็นั่งสังเกตลมหายใจของท่านแบบตาไม่กะพริบไปตาม ๆ กัน การนั่งของพระที่มีจำนวนมากในเวลานั้นต้องนั่งเป็นสองชั้น คือชั้นใกล้ชิดกับท่าน และชั้นถัดกันออกมา ชั้นในก็มีพระผู้ใหญ่มีท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์เป็นต้น ชั้นนอกก็เป็นพระที่มีพรรษาน้อย แล้วถัดกันออกไปก็เป็นพระนวกะและสามเณร บรรดาพระทั้งพระเถระและรองลำดับกันลงมาจนถึงสามเณร ในขณะที่รู้สึกจะแสดงความหมดหวังและหมดกำลังใจไปตาม ๆ กัน แต่ไม่มีใครกล้าปริปากออกมา นอกจากมีแต่อาการที่เต็มไปด้วยความหมดหวังและความเศร้าสลดเท่านั้น เพราะร่มโพธิ์ใหญ่มีใบหนาซึ่งเคยเป็นที่อาศัยและร่มเย็นอย่างยิ่งมาเป็นเวลานาน กำลังถูกพายุจากมรณภัยคุกคามจะหักโค่นพินาศใหญ่ ขณะนั้นอยู่แล้ว การทำหน้าที่ของท่านก็กำลังเป็นไปแบบมองดูแล้วลับตาไม่ลง ทั้งท่านผู้อื่นและเรา

ขณะที่ท่านจะสิ้นลมจริง ๆ รู้สึกว่าอาการทุกส่วนของท่านอยู่ในความสงบและละเอียดมาก จนไม่มีใครจะสามารถทราบได้ว่า ท่านสิ้นลมไปในขณะใดนาทีใด เนื่องจากลมหายใจของท่านละเอียดเข้าเป็นลำดับ จนไม่ปรากฏว่าท่านสิ้นไปเมื่อไร เพราะไม่มีอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งแสดงอาการในวาระสุดท้ายพอให้ทราบได้ว่า ท่านสิ้นไปในวินาทีนั้น แม้จะพากันนั่งสังเกตอยู่เป็นเวลานาน ก็ไม่มีใครรู้ขณะสุดท้ายของท่าน ท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ซึ่งเป็นประธานอยู่ในที่นั้นเห็นท่าไม่ได้การ จึงพูดขึ้นว่า “นี่ไม่ใช่ท่านสิ้นไปแล้วหรือ” จากนั้นท่านก็ดูนาฬิกาเป็นเวลา ๒.๒๓ น. จึงได้ยึดเอาเวลานั้นเป็นเวลามรณภาพของท่าน

เรื่องที่พรรณนามาทั้งนี้เป็นเรื่องที่น่าเคารพเลื่อมใสอย่างยิ่ง ในชีวิตนี้ก็ปรากฏมีครั้งเดียวเท่านั้น ที่ได้เห็นอาการความสงบเรียบร้อยของท่านผู้ปฏิบัติดี และทำการสั่งสอนบรรดาศิษย์จากความรู้จริงเห็นจริงของท่าน มรณภาพให้ดูด้วยความสงบเรียบร้อยอย่างเต็มहुเต็มตา แมื่อก่อนหน้าที่ท่านจะมรณภาพมาเป็นเวลา ๓ ปี ก็เคยพูดล่วงหน้าไว้เสมอในที่ประชุมสงฆ์วันอุโบสถบ้าง วันประชุมธรรมตามปกติบ้าง โดยให้อุบายสั่งสอนศิษย์ไม่ให้

นั่งนอนใจว่า “ใครจะตั้งใจปฏิบัติบำเพ็ญก็จงรีบเร่งอย่างนอนใจ เวลาที่ผมยังมีชีวิตอยู่ ถ้าใครมีข้อข้องใจเกิดขึ้นจะได้ช่วยแก้ไขกันให้ทันท่วงที ผมจะมีชีวิตต่อไปอีกไม่นาน อยากรู้ก็ไม่เลย ๘๐ ปีนะ ทุก ๆ ท่านจงทราบเสียว่า ร่างกายนี้ไม่เคยเชื่อฟัง และอยู่ที่อำนาจของผู้ใดทั้งนั้น เมื่อถึงเวลาแล้วต้องตายด้วยกันทุกราย

เฉพาะร่างกายปัจจุบันนี้ก็ไม่น่ากลัวอะไร เพราะเรามองเห็นและรู้จักกันอย่างเต็มใจอยู่แล้วว่า ร่างกายนี้เป็นร่างของมนุษย์ ไม่เป็นอย่างอื่นในอัตภาพนี้ และไม่ค่อยจะมีสิ่งเบียดเบียนและทำลายมากนัก นอกจากโรคภัยและความชรา ความตายซึ่งเป็นของธรรมดาประจำขั้นนี้ แต่กลัวภพหน้าชาติหน้านั้นซิ ไม่ทราบว่าจะมาทำไหน เพราะจิตที่จะไปสวมร่างต่าง ๆ นั้น เป็นจิตที่ยังมิได้รับความแน่นอนพอจะเชื่อตนเองได้ จิตอาจจะไปสวมร่างเปรต ร่างผี ร่างสัตว์นรก หรือร่างสัตว์ดิรัจฉาน อันมีประเภทต่าง ๆ จนนับไม่ถ้วนเข้าก็ได้ นั้นซิ เป็นร่างที่น่ากลัวมาก ถ้าไม่รีบเร่งตัดแปลงให้ถูกร่องรอยเสียแต่บัดนี้ ตายไปแล้วไม่มีโรงหรือสถานที่ตัดแปลงจิตใจ และร่างกายให้เข้าถูกทางได้นะ

จิตเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในคน ๆ หนึ่ง พวกท่านเรียนปฏิบัติธรรม ไม่เรียนและปฏิบัติต่อจิตจะหวังเอาความดีจากอะไร ธรรมของพระพุทธเจ้าท่านสอนจิตทั้งนั้น ถ้าจิตดีแล้วอาการอื่นซึ่งเป็นเครื่องใช้ของจิตก็ค่อยไปตามจิต ไม่มีอาการใดจะมีอำนาจฝืนจิตไปได้ การเกิด การตายก็คือการท่องเที่ยวของจิตทั้งนั้น ถ้าพวกท่านไม่เข้าใจเรื่องจิตคือนักท่องเที่ยว จะจัดว่าเข้าใจธรรมได้อย่างไร” นี่ท่านสอนพระในที่ประชุมท่านสอนอย่างนี้

การกล่าวมาทั้งนี้ จึงขอรภัยจากท่านผู้ฟังผู้อ่านมาก ๆ เพราะผู้แสดงไม่แน่ใจ อาจจะเป็นการโอ้อวดครูอาจารย์ไปบ้างก็ได้ ถ้าส่วนใดรู้สึกขัดข้องไม่สบายใจกรุณาผ่านไปหาเลือกเอาส่วนที่เห็นว่าจะเป็นคุณแก่ตนและผู้อื่น ถ้าไม่นำเรื่องของท่านมาแสดงแก่ท่านผู้ฟังก็ไม่ทราบจะนำเรื่องอะไรมาแสดง เพราะเรื่องส่วนตัวไม่มีความดีพอจะนำมาแสดงให้เป็นมงคลแก่ท่านผู้ฟังผู้อ่านได้ จึงรู้สึกสนใจอย่างจะเรียนอะไรไม่ถูก ต่อจากนี้ก็ยังมีเรื่องของท่านพระอาจารย์ทั้งสองแทรกลงอีก เพราะยังไม่จบเรื่องในสำนวนที่แสดงกันครั้งนี้

เวลาท่านพระอาจารย์เสาร์และท่านพระอาจารย์มั่นมรณภาพแล้ว ก็ยังแสดงความแปลกประหลาดไว้ในอัฐิของท่านพระอาจารย์ทั้งสองอีกวาระหนึ่ง คืออัฐิของท่านพระอาจารย์เสาร์ก็ดี ของท่านพระอาจารย์มั่นก็ดี ที่ถูกเผาจนเป็นเถ้าถ่านไปแล้ว ยังเหลือเพียงชิ้นเล็กชิ้นน้อย เมื่อพระและประชาชนผู้เลื่อมใสในท่านได้รับแจกอัฐิของท่าน นำไปเป็นที่เคารพบูชาและเก็บไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ได้กลายเป็นพระธาตุขึ้นมา เช่นเดียวกับพระธาตุของพระอรหันต์ในครั้งโน้น คือแปรรูปจากอัฐิขึ้นมาเป็นเม็ด ๆ คล้ายกับเม็ดข้าวโพด ทั้ง

ขนาดและลักษณะเกลี้ยงเกลา คล้ายคลึงกับเม็ดข้าวโพดเป็นส่วนมาก หากจะเล็กหรือโตกว่าก็ไม่มีจำนวนมากนัก และยังมีกรขยายตัวจากเม็ดเล็ก ๆ ขึ้นไปถึงขนาดเม็ดข้าวโพด

ทั้งนี้เราจะทราบได้ตอนเก็บรักษาไว้นาน ๆ จะเป็นเพราะเหตุใดก็สันนิษฐานยากอยู่ เมื่อได้เห็นอัฐิของท่านกลายเป็นพระธาตุเช่นนั้น ก็ยิ่งแสดงเป็นสักขีพยานให้เห็นชัดในวาระสุดท้ายมากขึ้น จากการได้รับโอวาทของท่านมาอย่างถึงจิตถึงใจแล้ว นับว่าได้เห็นความแปลกประหลาดและอัศจรรย์จากท่านพระอาจารย์มั่น ๓ กาล คือเวลาที่ท่านยังมีชีวิตอยู่สั่งสอนธรรมเป็นของอัศจรรย์ กาลมรณภาพของท่านเป็นของอัศจรรย์ และวาระสุดท้ายได้เห็นอัฐิของท่านกลายเป็นพระธาตุอย่างอัศจรรย์ทั้งสามกาล

ปัญหาเรื่องอัฐิของท่านพระอาจารย์มั่น ท่านพระอาจารย์เสาร์ กลายเป็นพระธาตุรู้สึกจะกระจายไปแทบทุกหนทุกแห่ง บางท่านก็เกิดข้องใจสงสัยมาถามก็มีว่า อัฐิของพระอรหันต์ก็ดี ของสามัญชนก็ดี ต่างก็เป็นอัฐิของธาตุดินในธาตุสี่เช่นเดียวกัน เหตุใดอัฐิของสามัญชนจึงไม่กลายเป็นพระธาตุได้ ส่วนอัฐิของพระอรหันต์เหตุใดจึงกลายเป็นพระธาตุได้ ทั้งสองนี้มีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ก็ได้เรียนให้ท่านผู้ถามทราบเพียงย่อ ๆ ตามกำลังว่า เรื่องอัฐินี้ปัญหาส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับใจเป็นของสำคัญกว่าอัฐิ คำว่า จิต แม้จะเป็นจิตเช่นเดียวกันก็ตาม แต่จิตอำนาจและคุณสมบัติต่างกัน คือจิตของพระอรหันต์เป็นอริยจิต เป็นจิตที่บริสุทธิ์ จิตของสามัญชนเป็นสามัญจิต เป็นจิตที่มีกิเลสโสมม เมื่อจิตผู้เป็นเจ้าของเข้าครองอยู่ในร่างใด และจิตเป็นจิตประเภทใด ร่างนั้นอาจจะหายไปตามสภาพของจิตที่เป็นเจ้าเรือนพาให้เป็นไป

เช่นจิตอรหันต์เป็นจิตที่บริสุทธิ์ อาจจะมีอำนาจชักฟอกธาตุชั้นอื่นให้เป็นธาตุที่บริสุทธิ์ไปตามส่วนของตน ฉะนั้นอัฐิของพระอรหันต์จึงกลายเป็นพระธาตุได้ แต่อัฐิของสามัญชนแม้จะเป็นธาตุดินเช่นเดียวกัน ส่วนจิตผู้เป็นเจ้าของเต็มไปด้วยกิเลส ไม่มีอำนาจชักฟอกธาตุชั้นอื่นให้เป็นของบริสุทธิ์ไปตามส่วนของตนได้ อัฐิจะกลายเป็นธาตุที่บริสุทธิ์ได้อย่างไร ก็ต้องเป็นสามัญธาตุไปตามจิตของคนมีกิเลสอยู่ดี ๆ หรือจะเรียกไปตามภูมิของจิต ภูมิของธาตุว่าอริยจิต อริยธาตุ และสามัญจิต สามัญธาตุก็คงจะได้ เพราะคุณสมบัติของจิตของธาตุระหว่างพระอรหันต์กับสามัญชนต่างกัน อัฐิจำต้องต่างกันอยู่โดยดี

วันนี้ได้อธิบายประวัติของพระพุทธเจ้าและสาวกที่ท่านปฏิบัติ และรัฐธรรมนูญแบบอัศจรรย์กว่าการรู้ทั่ว ๆ ไปของสามัญชน ตลอดครูอาจารย์ที่ท่านพยายามดำเนินตามแนวของพระพุทธเจ้าและสาวกที่ได้พาดำเนินมา จึงปรากฏเป็นที่เลื่องลือระบือไปทุกหนทุก

แห่ง มีกิตติศัพท์กิตติคุณฟุ้งจรไปทั่วทิศ ให้คนทั้งหลายได้เห็นได้ยินเป็นขวัญหูขวัญตา เป็นที่ซาบซึ้งถึงใจ เกิดความเชื่อเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีแก้ไขที่จะปฏิบัติตนให้ เป็นไปตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เชื่อว่าท่านผู้ตีปรากฏขึ้นในโลก แม้จะเพียงจำนวน น้อยแต่ก็สามารถทำประโยชน์ให้แก่โลกได้มากมายและกว้างขวาง เช่น พระพุทธเจ้าของ เราเบื้องต้นก็เป็นพระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียว เป็นคนศักดิ์สิทธิ์วิเศษเพียงพระองค์เดียว แต่ที่ทรงสามารถเสกสรรคนธรรมดา ให้กลายเป็นคนศักดิ์สิทธิ์วิเศษตามขึ้นมาเป็นลำดับ นับจำนวนไม่น้อย

นอกจากนั้นยังคงสั่งสอนประชาชนพลเมือง ให้กลายเป็นพลเมืองดีถึงพระไตร สรรณาคมนี่ได้อีกมากมาย รู้จักบาปบุญคุณโทษ มีสுகติเป็นที่หวัง แม้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็สมบูรณ์ด้วยมนุษย์สมบัติ ยิ่งกว่านั้นก็เป็นสวรรค์สมบัติ เมื่อบารมีสมบูรณ์เพราะอำนาจ การบำเพ็ญไม่ลดละ ก็สามารถบรรลุถึงนิพพานสมบัติ ทั้งนี้เป็นผลไปจากการเสกสรรแห่ง พระธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น

ดังนั้น โปรดทำความสนใจต่อธรรมอันเป็นเหมือนเรือใหญ่ข้ามมหาสมุทรทะเล หลวง จะเป็นคนมีสுகโต ไปภพหน้าก็สมหวัง ย้อนกลับมาเกิดในภพหลังก็สบายใจ ตลอดเวลา โดยนัยแห่งธรรมที่แสดงมาก็สมควรแก่เวลา จึงขอยุติเพียงเท่านี้ เอิ๋ว

www.Luangta.com or www.Luangta.or.th